

Els que he trobat pel camí

Victor Català

per Mn. Geis

No sé quan sonà per primera vegada a la meua oïda el pseudònim de la, per tants conceptes sorprenent, autora de "Solitud", però l'impacte el va rebre el meu esperit als 15 anys, en caure a les meves mans, trèmules de curiositat, el número extraordinari que l'enyorada revista gràfica "Il·lustració Catalana", (així sense doble l) dedicà als Jocs Florals de Barcelona de 1917. A la primera pàgina hi havia una fotografia dels mantenidors a l'hora de formular el veredicte (Josep Franquesa i Gomis, Mossèn Gudiol, Manuel Rodríguez Codolà, Manuel Folch i Torres, Mossèn Riber i Víctor Català, la President); a la segona pàgina un fragment del discurs presidencial de Víctor Català, i, a la tercera, un magnífic retrat d'aquesta escriptora, en una edat ja provecta. El nom de Víctor Català restà inscrit, ja per sempre, al catàleg de les meves admiracions. Jo era aleshores un tendre adolescent, estudiant d'Humanitats: estudiant de Retòrica i Poètica, per dir-ho amb el llenguatge de l'època. Qui hauria pogut dir-me, en aquells moments, que jo, lector del magnífic discurs presidencial de Víctor Català als Jocs Florals -que glossava d'una manera magistral els conceptes de "civisme" i "civilitat" - seria, molts anys a venir, "llegit i comentat" per la insigne escriptora...

Víctor Català (Catarina Albert Paradís), nada a L'Escala, l'11 de setembre de 1869, moria al mateix bell racó de la Costa Brava el 27 de gener de 1965.

Escrivia Angel Marsà a les pàgines de "El Correo Catalán": "Víctor Català ha muerto rodeada del mismo paisaje que la vió nacer; del mismo paisaje y de la misma intimidación".

Pocs són els escriptors que, com ella, poden morir en el mateix lloc que va sentir els seus primers vagits. El poble de L'Escala s'adonà de la fidelitat que li havia conservat aquella il·lustre filla, que des d'aquell recòndit escenari havia projectat espiritualment el seu nom a molts llunyans horitzons, i per això no és estrany que l'enterrament de Víctor Català fos -en aquest cas no és un tòpic- una imponent manifestació popular de dol.

Quan, als seus 93 anys, fou objecte d'un homenatge de tot Catalunya, deia, amb la seva habitual simplicitat i com volent restar importància al fet: "Ja ho veu, un altre homenatge pel sol mèrit de

Auto-retrat, al carbó, de quan l'autor escrigué «Solitud».

complir 93 anys".

A més de presidir els esmentats Jocs Florals de Barcelona, intervingué en molts altres certàmens literaris, adés formant part de Jurats, adés en qualitat de llorejada. Ja en 1909, la seva novel·la "Solitud", que aviat es va fer famosa, havia obtingut el "Premi Fastenrath" als Jocs Florals de Barcelona, que ella, anys a venir, presidiria.

Les seves obres, principalment "Solitud", han estat traduïdes a diverses llengües. Per cert que "Solitud" assolí una versió ben poc corrent -jo no en sé un altre cas- i escassament coneguda. L'any 1913, una noia de Sabadell, Dolores Miralles, fundadora d'una Acadè-

mia del seu nom, a la seva ciutat natal, en féu una "versió estenogràfica". Dolores Miralles, especialitzada en Estenografia, concorregué a la Secció Estenogràfica de l'Exposició de Leipzig, amb tres copiosos treballs estenografiats: en català, en castellà i en francès. Les tres obres escollides foren: "Solitud", de Víctor Català, "Cartas a las Mujeres de España", de Martínez Sierra, i "Lettres", de Madame de Sevigné. La versió estenogràfica de "Solitud" valgué a la senyoreta Miralles una perenne amistat de la seva insigne autora, com ho acredita el nodrit epistolari que d'ella es conserva.

El 1923, Víctor Català passà a ésser membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona.

Les seves obres principals són: "El cant dels mesos", llibre de poemes publicat l'any 1901; el mateix any, publicà "Quatre monòlegs", en vers; en 1902, "Drames rurals"; en 1904 "Solitud" i "Ombrívols"; en 1905, un altre llibre de poemes, "Llibre blanc"; el mateix any, "Caires vius"; en 1919, la novel·la en tres volums, "Un Film"; en 1920, "La Mare Balena"; en 1930, "Contrallums"; en 1949, "Vida molta", i en 1951, "Jubileu"...

La Biblioteca Perenne publicà les seves Obres Completes, precedides d'un interessantíssim pròleg de Manuel de Montoliu.

El 1944, Víctor Català publicà una antologia narrativa en castellà, titulada "Retablo", inferior, naturalment, a la seva prolifera producció catalana, ja que en aquesta, la riquesa de lèxic directe, viu i expressiu amb què parla la terra empordanesa, feta carn, no té parió en cap altre escriptor empordanès.

En les seves Obres Completes, publicades el 1951, falten algunes de les seves obres, encara inèdites.

L'estil de Víctor Català és baronívol i ple de contrastos. Els lectors de les seves primeres produccions, que no saben exactament qui s'ocultava darrera d'aquest pseudònim -hom tardà molt a saber-ne la identitat- no podien ni sospitar que estaven llegint les pàgines d'una dona. Contrastava la cruïda del seu realisme amb la delicadesa femenina i les virtuts que ornaren la persona de Catarina Albert al llarg de la seva prolongada vida, gairebé centenària. Filla de propietaris, escoltà, malgrat

FONTSERE

ARTICLES PELL I VIATGE

Sant Quirze, 38

Tel. 725 85 41

SABADELL

això, la veu de l'ànima popular, brusca i apassionada.

Subscriuim les paraules d'Àngel Marçà, que digué: *"El mar, la tramontana: he aquí los elementos básicos de este universo fascinante que Víctor Català ha creado en millares de páginas prodigiosas. Pescadores, campesinos o pastores, hombres de la montaña o del llano, mujeres erguidas i difíciles, toda una sucesión de tipos insertos en el paisaje, enraizados a la tierra o gozosos de la aventura marinera, desfilan por estas páginas candentes y absolutas, repertorio impar en el conjunto de las letras hispánicas, fundamental dentro la narrativa moderna catalana"*.

Hi ha en l'obra de Víctor Català (afirma Manuel de Montoliu, en el pròleg a les seves *Obres Completes*), una tendència fatalista i pessimista, i opina que és quelcom innat en l'autora i que ella se'n mostra perfectament conscient d'aquesta tendència, ja que en les paraules preliminars que posa a la seva obra *"Ombrívoles"* -aquest títol és ja tota una revelació- parla de la seva tendència a mirar la vida *"pel costat reservat a l'ombra"*. Però jo m'atreveixo a afirmar que aquesta tendència innata no s'hauria pogut desplegar sense un ambient propici i sense un esperit profundament observador d'aquell ambient.

S'ha dit que els seus poemes són inferiors a les seves narracions. D'acord: no hi pot haver comparació, ni per la qualitat ni per la quantitat, entre uns i altres. Però jo afirmo que, en el marc de l'època en que foren escrites i publicades les seves poesies -al llindar del noucentisme- revelen una forta personalitat lírica i s'alcen com un pont entre el vuitcentisme decadent i el noucentisme vigorós. Quan Víctor Català publicà el seu primer llibre -de poesia, precisament, *"El Cant dels Mesos"*- fou justament un any abans de la mort de Verdguer, i aquella genial escriptora -precisament per genial i personalíssima- escapava al corrent d'imitació del geni creador de *"L'Atlàntida"*, que pocs se n'havien evadit abans de la irrupció del noucentisme acabidillat per Josep Carner i dirigit per Eugeni d'Ors. A més a més, la seva poesia sembla com si fos una -qui sap si deliberada o instintiva- evasió del món tenebrós en què navegava el seu ingeni. Hi ha en la seva poesia resplendors de llum religiosa, guspirejant, sortits, potser de la mateixa terra empapada de cristianisme que gronxà el seu bressol i que ha seboïllit les seves despulles sota el signe de la creu.

També cultivà el dibuix, i, si ho féu

com una simple aficionada, no poques vegades es revela en les seves produccions com una professional que hauria pogut donar molt en aquest camp que no féu sinó travessar. El 1950 es publicà un volum titolat *"Els dibuixos de Víctor Català"*, amb text de Joaquim Folch i Torres, que venia a commemorar -com expressa el pòrtic- les Noces d'Or de la vida literària de la polifacètica escriptora. Elisabeth Mulder, a La Vanguardia del 2 de febrer de 1966, escrivia, parlant d'aquest llibre: *"Cuánta ternura y cuánta gracia, cuanto humorismo y cuánta ironía en estos dibujos seguros, trazados por unas manos expertas en fórmulas modernistas!"*.

Víctor Català, malgrat viure apartada de penyes i cenacles, mantingué relació constant amb les personalitats literàries del seu temps: Oller, Guimerà, Matheu, Maragall, Ruyra, Bertrana... i d'altres posteriors. Jo mateix tinc, entre altres més circumstancials, una llarga lletra, sense data, en la qual saluda amb encomiàstics i extensos comentaris, l'aparició del meu llibre *"Horitzons i Rutes"*. És tan elogiosa, que em faria vergonya de publicar-la enmig d'aquest article. Carta de 4 pàgines que, pel seu valor autogràfic volgué publicar *"Revista de Gerona"*, en fotogratat, l'any 1966 en el fascicle 34. Una cosa si que m'atreveixo a registrar i és l'al·lusió que ella fa a la meva -paraules seves- *"riquesa i propietat"* de lèxic, fins a dir-me: *"Un altre dia em permetrà demanar-li el just significat d'algunes veus, bellíssimes, però, per mi, del tot desconegudes, que he trobat en "Horitzons i Rutes"*. Quin afany per enriquir la seva llengua ja prou rica!

M'abelleix de recordar també la relació que tingué amb la penya coneguda per *"La Colla del Colón"*, el cèlebre cenacle literari que es reunia diàriament en el que fou *"Café Colón"*, de la Plaça de Catalunya, del que parla tant Josep Pla en el celebrat llibre *"Un senyor de Barcelona"*. El darrer supervivent d'aquella Colla fou el Mestre en Gai Saber mossèn Ramon Garriga, el qual, a mig camí de la seva llarga vida, anà popularitzant el, diguem-ne, subnom de *"L'Ermít de Samalús"*, que

feia referència al pintoresc llogarret d'aquest nom on residí molts anys i on morí el 22 de març de 1968. *"Dues vegades -em deia mossèn Garriga en una de les llargues converses que tinguérem- els de La Colla fórem en excursió literària, a visitar, a L'Escala, la insigne autora de "Solitud"*. En una d'aquestes visites, els visitants li oferiren un llibre d'homenatge amb sengles composicions de tots els de La Colla. La col·lecció de llibre de caràcter anecdòtic, que, en similars oportunitats, editava La Colla -i que no eren posats a la venda- són avui una raresa bibliogràfica, molt difícil de trobar. Víctor Català -gentilesa per gentilesa- solia correspondre als homenatges amb algunes línies de lírica cortesia. A mossèn Garriga li dedicà una quarteta que jo vaig inserir a l'extensa biografia del poeta, que vaig publicar poc temps després de la seva mort, sota el títol de L'ERMITA DE SAMALUS. Diuen així:

A l'excels Poeta (amb majúscula)

Mossèn Ramon Garriga
*Pur rossinyol de nostra terra,
font d'harmonies ancestrals,
que ha retremplat tota desferra,
fornuint-li a jócs celestials.*

L'obra literària de Víctor Català ha resistit el revisionisme crític -moltes vegades iconoclasta- de totes les promocions i de totes les tendències que s'han vingut succeint a través de la seva llarga vida. El plebiscit positiu -poques vegades reticent- ha estat unànime.

La premsa dels Països Catalana i de més enllà de la nostra àrea lingüística es féu ample ressò del traspàs de la il·lustre escriptora. *"Canigó"*, de Figueres, i *"Destino"*, de Barcelona, li dedicaren segles números, gairebé monogràfics... La *"Estafeta Literaria"*, de Madrid, li consagrà les primeres pàgines del 12 de febrer següent a la seva mort.

"Victor Català -escriu Arturo Llopis- ha sobrevivido a Catalina Albert". Frase lapidària, reveladora de la perennitat d'una obra que ha immortalitzat un pseudònim.

Octavi Saltor ponderava la influència que Víctor Català havia exercit en el camp de les nostres lletres renaixents amb aquestes paraules: *"Ha sido la relevante amistad de Víctor Català uno de los más poderosos estímulos de muchos intelectuales de nuestro país..."*

Em consta que la prosa de Víctor Català, en els seus bons temps, estimulà moltes vocacions i, en algunes d'elles, exercí notòria influència.

SENSERRICH

Joieria,

Sant Quirze, 17 - Tel. 725 75 96

SABADELL